

SAKSBEHANDLER
Elisabeth Nordling
Bård Langvandslie

VÅR REF.
20/02482-6

ARK. Sakarkiv
2.2.7

DERES REF.
2020/36500-6

INNVALGSTELEFON

DERES DATO

VÅR DATO
27.05.2021

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Kaupanger hovedgård
Strondi 2
6854 KAUPANGER

Att: Nils J. Knagenhjelm

Kaupanger Hovedgård - Avgjørelse av klage på Vestland fylkeskommunes avslag på søknad om montering av solceller

Vi viser til din klage datert 6. januar 2020. Klagen gjelder Vestland fylkeskommunes avslag på søknad om dispensasjon for montering av solcellepanel på låven på Kaupanger Hovedgård. Klagen er oversendt til Riksantikvaren som overordnet myndighet i brev datert 12. februar 2020, mottatt hos oss 11. mars 2020. Vi har også mottatt dine tilleggsmerknader datert 24. mars 2020.

Klagen er fremsatt innen klagefristen jf. forvaltningsloven § 29 og tas til behandling.

Eiendommen ble befart av Riksantikvaren 9. juni 2020. Med på befaringen var Anne-Judith Munthe-Kaas og Bård Langvandslie. I etterkant av befaringen har vi mottatt tips om bygninger i nærheten av Oslo som har montert bygningsintegreerte solceller av typen T-roof, og vi har i tillegg fått tilbud om fremvisning av ulike løsninger. På grunn av koronasituasjonen, har Riksantikvaren hatt begrensede muligheter til å dra på ytterligere befaringer og bedriftsbesøk, og har derfor ikke kunnet følge opp på dette punktet. Vi anser likevel saken for å være tilstrekkelig opplyst.

Konklusjon

Riksantikvaren har gjennomgått alle sider av saken og kommet til at klagen tas til følge ved at rammene for dispensasjon utvides. Vestland fylkeskommunens vedtak oppheves og det fattes nytt vedtak i saken, jf. forvaltningsloven § 34.

Vedtak

Det gis dispensasjon fra fredningen til å erstatte dagens taktekking, med en nyere mørk matt taktekking.

Dispensasjonen gis på følgende vilkår:

- 1. Taktekkingen skal være mørk og matt, slik at det ikke gis gjenskinn fra sola.**
- 2. Dersom det etableres solcellepanel, skal disse være bygningsintegreerte og hele sørsiden av taket skal være dekket av aktive og ev. inaktive panel. Nordsiden bør da tekkes med inaktive panel slik at låven får en ens taktekking på begge sider slik den har hatt fra da den ble reist.**
- 3. Vestland fylkeskommune skal godkjenne valg av type plater og detaljering før det monteres.**

Bakgrunn for saken

Kaupanger Hovedgård søkte 28. august 2019 om dispensasjon fra fredingen for blant annet å fjerne eternittplater og montere solceller på den sørvendte delen av taket på låven.

Vestland fylkeskommune ga dispensasjon til å fjerne eternittaket på vilkår om at taket ble erstattet med plater i fibersement i vedtak datert 18. desember 2019. Samtidig avslo fylkeskommunen søknaden om etablering av solceller. Avslaget begrunnes med at solceller på taket vil føre til at det får en annen type overflate, med en flat struktur i stedet for den bølgestrukturen det har i dag, og at fargen på taket endres. Videre skriver fylkeskommunen at bruk av materiale som ikke har historisk tilknytning til anleggets utforming og materialbruk vil føre til at eksteriøret på bygningen vil skille seg sterkt fra det opprinnelige.

Kaupanger Hovedgård klaget på vedtaket. Fylkeskommunen oversendte klagen til endelig behandling hos Riksantikvaren. I oversendelsen ber fylkeskommunen blant annet om at Riksantikvaren belyser de prinsipielle spørsmålene rundt hvordan forholdet mellom fredning og klimautfordringer skal håndteres.

For ytterligere opplysninger, viser vi til sakens dokumenter.

Klagers anførsler

Klager anfører at etablering av solcellepaneler på låvetaket kan bidra til å slå i hel myter om at fredete og verneverdige bygg ikke kan være klimavennlige. Det vises til Riksantikvarens brev til fylkeskommunene om og uttalelser i mediene om forholdet mellom klimautfordringene og kulturminner, og hvordan kulturminneforvaltningen kan bidra til det grønne skiftet gjennom klimaeffektive løsninger og gjenbruk av eksisterende bygg.

Klager er ikke enig i at fibersementplater er en god erstatning for eksisterende eternittplater, selv om de tilsynelatende har tilnærmet lik utforming. Det vises til at den gråfargen som er tilgjengelig, på samme måte som bruk av solcelletakstein vil føre til en endring av låvens visuelle uttrykk. At uttrykket endrer seg fra bølger til flatt, mener klager er noe som må vurderes opp mot prosjektets positive konsekvenser.

Det anføres at tiltaket det søkes om er reversibelt og at det, dersom det i fremtiden kommer andre løsninger på markedet som i bedre grad muliggjør etterligning av bølgeeternitten, vil være åpning for å installere slike løsninger. Prosjektet vil videre kunne bidra til å åpne markedet ytterligere for klimavennlige løsninger og sette søkelys på nytten av denne typen teknologi. Vernemyndighetene vil på denne måten bidra positivt i omstillingen til et mer energi- og klimavennlig samfunn.

I klagers tilleggsmerknader til fylkeskommunens oversendelse, vises det til at låven ikke er fremhevet i formålet, og at dette må tolkes slik at det er de andre bygningene som er vurdert til å representere særskilte bygningsmessige dokumentasjonsverdier. Klager mener det må være åpenbart at denne bygningen i seg selv ikke ville blitt fredet under slike strenge vilkår. Klager fremhever at det omsøkte tiltaket ikke vil endre bygningens karakter, og dermed ikke innebære et vesentlig inngrep i kulturminnet.

Fylkeskommunens vurdering

Fylkeskommunen mener at Riksantikvarens brev ikke har gitt føringer om endring av fylkeskommunenes dispensasjonspraksis i forhold til klimatilpasninger av fredete bygninger, heller ikke i medieuttalelser har gitt uttrykk for at det er ønskelig å prøve ut nye klimaløsninger på akkord med de kulturhistoriske verdiene til den fredete bygningsmassen.

Fylkeskommunen har vurdert tiltaket opp mot formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene 2, 3 og 4, og kommet til at etablering av solceller vil endre bygningens eksteriør og være i strid med fredningsbestemmelsene. Fylkeskommunen vurderer at montering av solceller vil føre til at takflaten skiller seg sterkt fra den opprinnelige ved at taket vil få en glatt struktur i stedet for den bølgestrukturen den har i dag, og at fargen på takflaten i tillegg vil endre seg til en mørk grå, nærmest svart farge. Til klagers argument om at gråfargen på fibersementplatene som er tilgjengelige på markedet også vil endre takflaten fra det opprinnelige, uttaler fylkeskommunen at man ved valg av fibersementplater må ta utgangspunkt i hvordan eternittplatene var da de var nye, og at de i løpet av levetiden vil få en mørkere farge som følge av naturpåvirkning.

Formålet med fredningen

Kaupanger Hovedgård ble midlertidig fredet 26. juli 1997. Bakgrunnen for vedtaket var at Kaupanger kommune hadde gitt byggetillatelse til flere eneboliger i Dyrhagen rett ved hovedgården og stavkirken. Endelig fredningsvedtak ble fattet 8. august 2002. Formålet med fredningen er å opprettholde de bygningsmessige innslagene i landskapet og å legge føringer for framtidig utvikling i området. Formålet med fredningen av hovedbygningen er å opprettholde dagens tunstruktur og å sikre bygningenes opprinnelige og eldre arkitektur. For de øvrige bygningene, er formålet å bevare virkningen av Kaupanger stavkirke og hovedgård i miljøet/landskapet, samt å bevare de enkelte bygningenes karakter, materialbruk og detaljering. Det kommer frem av fredningens omfangsbeskrivelse at låvens eksteriør er fredet etter § 15, og derfor omfattes av dette formålet.

Riksantikvarens vurdering

Vesentlighetskravet og kravet til særlige tilfelle

Etter kulturminneloven § 15a kan det i særlige tilfelle gis dispensasjon for tiltak som ikke innebærer vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet. Begge vilkår må være oppfylt for at det skal kunne gis dispensasjon fra fredningen.

Hva som er et vesentlig inngrep, vil bero på et faglig skjønn. Kulturminnemyndigheten skal gjøre en helhetsvurdering av inngrepets art og størrelse sett opp mot objektets art, størrelse og kulturhistoriske verdier. Formålet med fredningen og fredningsbestemmelsene har stor betydning for vurderingen av vesentlighetsspørsmålet. Hvert tilfelle må vurderes konkret. Det som innebærer et lite vesentlig inngrep på én bygning, kan likevel være vesentlig på en annen. Dersom tiltaket vurderes å være vesentlig, vil det ikke foretas en vurdering av om det foreligger særlige tilfelle.

Tiltaket er ikke en vesentlig endring

Fredningen omfatter bare låvens eksteriør, og formålet med fredningen er knyttet til ivaretagelse av karakter, materialbruk og detaljering, samt opplevelsesverdier knyttet til tunet og virkningen av Kaupanger stavkirke og hovedgård i miljøet/landskapet.

Låven er fra 1951. Den ble satt opp som erstatning for en eldre låve på samme sted, som ikke var tilpasset moderne husdyrhold. Den gamle bygningen var noe lenger, og ikke like høy. Deler av murverket fra den gamle låven antas å inngå i eksisterende låve. Låven har, ifølge eier, lav eller ingen nytteverdi slik den står i dag, og kulturminneverdiene vil forringes ved manglende vedlikehold. For å redde bygningen, må taket skiftes. Det er ikke mulig å skaffe samme materiale, og på grunn av asbest er det heller ikke mulig eller realistisk med samling og omlegging av eksisterende materiale på deler av taket.

Den antikvariske verdien i et tradisjonelt taktekke vurderes i de aller fleste tilfeller som svært høy. Låvens taktekkning med eternittplater er opprinnelig. Det finnes ikke i dag tilsvarende taktekkingsmaterialer på markedet. Man kan her derfor hverken snakke om historisk tilknytning eller videreføring av kildeverdi. Det vil da være vesentlig å vurdere hvor vidt nytt taktekke og erstatningsmaterialet er egnet til å ivareta opplevelsesverdier, karakter og detaljering på en slik måte at formålet med fredningen likevel ivaretas. Det er viktig å vurdere hvor mye en ny type plate forstyrrer eller endrer verdiene for kulturmiljøet på nært hold og på avstand, og at de sentrale verdiene i fredningen ikke blir tapt.

Låvetaket er tydelig eksponert, både fra veien og fra sjøen. Hovedbygningen på Kaupanger hovedgård er den eneste bygningen på gården som har svart, glasert takstein. De øvrige bygningene som inngår i fredningen har ulike taktekkinger, for eksempel papp, rød taktegl, skifer og plater. Taktekkingene er avstemt bygningenes funksjon, alder og status.

Riksantikvaren er enig med fylkeskommunen i at det finnes erstatningsmaterialer som er relativt like, både teknisk og utseendemessig, for eksempel plater i fibersement. Vi er også enige i at låvens karakter vil endres ved at taket blir tilnærmet plant i stedet for den bølgestrukturen den har i dag, og at fargen på takflaten i tillegg vil kunne bli mørkere enn eksisterende eternittplater har og hadde da de ble lagt.

Riksantikvaren vurderer imidlertid i dette tilfellet at hverken mørk fibersement eller matte, bygningsintegrerte solcellepaneler som ikke reflekterer sollys, vil endre opplevelsesverdiene så mye at låvens verdi som selvstendig kulturminne svekkes vesentlig. Vi vurderer heller ikke at tiltaket kan komme i vesentlig konflikt med opplevelsen av Kaupanger Hovedgård som anlegg, verken når man er inne på gårdsplassen foran hovedhuset, i tunet ellers, eller når man ser gården på noe lenger avstand.

Riksantikvaren vurderer ikke tiltaket om endring av tekking til en mørk matt overflate, til å være et vesentlig inngrep, og det kan gis dispensasjon fra fredningen for dette.

Det foreligge særlige tilfelle

For å kunne gi dispensasjon må det foreligge særlige tilfelle.

Klager fremholder at klimahensyn bør være et argument i seg selv for å tillate en endring. Riksantikvaren er opptatt av bærekraft og klimavennlige løsninger. Det er mange virkemidler for å oppnå dette også i fredete og verneverdige bygninger. Bruk av solceller kan under gitte forutsetninger være en slik løsning. Det er bra at historisk bygningsmasse tar i bruk miljøvennlig teknologi. Måten dette gjøres på skal, som ved vurdering av alle andre endringer, sees i lys av om kulturminneverdiene ivaretas, og om det foreligger et særlig tilfelle for endring.

Det primære i denne saken er det faktum at det eksisterende taket har nådd sin alder og må byttes. Taket har sprekker, hull og lekkasjer som ikke kan repareres ved utskifting av enkelte plater. Vi anser dette for å oppfylle vilkåret om særlig tilfelle, og det kan gis dispensasjon fra fredningen når det gjelder utskifting av takets tekking.

Forholdet til Kaupanger stavkirke

Kaupanger stavkirke ligger i umiddelbar nærhet til låven på Hovedgården. Da låvens takflate er lite synlig fra selve kirkestedet, og ikke synlig fra kirketrappen eller gangvegen fra parkeringsplassen fram til kirketrappe, vurderer vi at endring av taktekkning fra asbestplater til solceller, heller ikke vil medføre en utilbørlig skjemming av kirken.

Konklusjon

Riksantikvaren har gjennomgått alle sider av saken og kommet til at klagen tas til følge ved at rammene for dispensasjonen utvides. Vestland fylkeskommunens vedtak oppheves og det fattes nytt vedtak i saken, jf. forvaltningsloven § 34.

Vedtak:

Det gis dispensasjon fra fredningen til å erstatte dagens taktekking, med en nyere mørk matt taktekking.

Dispensasjonen gis på følgende vilkår:

- 1. Taktekkingen skal være mørk og matt, slik at det ikke gis gjenskinn fra sola.**
- 2. Dersom det etableres solcellepanel, skal disse være bygningsintegrerte og hele sørsiden av taket skal være dekket av aktive og ev. inaktive panel. Nordsiden bør da tekkes med inaktive panel slik at låven får en ens taktekking på begge sider, slik den har hatt fra da den ble reist.**
- 3. Vestland fylkeskommune skal godkjenne valg av type plater og detaljering før det monteres.**

Vedtaket er endelig og kan ikke påklages.

Vi viser ellers til at det er gitt separate dispensasjoner for fjerning av eternittaket, legging av nytt tak og undertak, og bytte av ødelagte vindskier, takbord, takrenner og nedløp på låven. Vi vurderer disse dispensasjonene som separate vurderinger gjort uavhengig av endelig ytre taktekking.

Vennlig hilsen

Turid Kolstadløkken (e.f.)
avdelingsdirektør

Anne-Judith Munthe-Kaas
avdelingsdirektør/seksjonsleder

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Vestland fylkeskommune, Postboks 7900, 5020 BERGEN